

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk Maanedsskrift

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland

ved Cl. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen.

INDHOLD:

J. L. Mosbech: Matrikulsforhold nord og syd for Kongeaen I. — J. H. Byriel: Gamle Gaarde i Haderslev Østeramt. — Sognepræst Moos, Kliplev: Hvad Kirkebogen fortæller. — Samleren. — Mindretalsdrøftelse.

Nr. 5. — 1. NOVEMBER 1924. — 1. Aarg.

Sønderjydsk Maanedsskrift

udgivet af „Historisk Samfund for Sønderjylland“ ved C. Eskildsen og H. Lausten-Thomsen, koster bestilt igennem Postvæsenet 1 Kr. 65 Øre, Postpenge medregnet, i Boghandelen 1 Kr. 50 Øre fjerdingaarligt.

Sønderjydsk Maanedsskrift

har endnu ikke fundet den Udbredelse, det bør have baade i Sønderjylland og det øvrige Land!

Virk for, at det faar flere Holdere!

Nye Bøger: Denkschrift des Verbandes der nationalen Minderheiten in Deutschland. Druck der „Nowiny“, Oppeln 1924.

Da Verdensbranden antændtes. Dybbølposten, Sønderborg.

Historisk Aarvog for Mors, udgivet af Morslands danske Samfund. VI. 1924.

Matrikulsforhold nord og syd for Kongeaaen.

Af Amtslandinspektør J. L. Mosbech, Tønder.

I.

Den velbegrundede Forundring, der saa ofte fylder den, der paa et eller andet Omraade støder paa den mærkelige, ja ubegribelige Administrationsgrænse mellem det gamle danske Monarkis forskellige, men dog saa sammenhørende danske Dele, svingter ikke heller overfor noget saa specielt og noget af Almenheden saa lidt paaagtet som Landets Matrikulsforhold. Heller ikke paa et saa udpræget teknisk-praktisk Omraade havde man desværre evnet at tilvejebringe blot nogenlunde ensartede Vilkaar nord og syd for den gamle Linie, der ikke var og ikke skulde være nogen Grænse. Man træffer tværtimod her Skellet mellem de „kongerigske“ og de „slesvigske“ Jorder trukket i al dets Skarphed og med alle dets besynderlige og uregelmæssige Konturer. Og man træffer to forskellige Matrikuls-systemer, der synes uden Berøring, ja næsten uden Kendskab til hinanden, og hvis fælles Oprindelse maa søges meget langt tilbage i Historien. De ældre sønderjydske Matrikulsforhold*) giver derhos et stærkt og typisk

Indtryk af det gamle sønderjydske Administrationssystems mærkelige Enkelthed og Simpelhed i de store Linier, sammenholdt med en næsten utrolig Mangfoldighed og Forskelligartethed i dets praktiske Udførelse. Og endelig lærer man at kende Sønderjyllands enestaaende Evne til at bevare og fastholde den historiske Kontinuitet og Overlevering, saa det atter her til fulde bekræftes, at hvor man end træder og hvor man end rører ved dette mærkelige Grænseland, saa klinger det af Historie.

Dette sidste kommer straks frem, naar Manden „nordfra“ spørger sin slesvigske Broder, hvilken Skyldsætningsenhed man anvendte hernede, før Prøjserne i Halvfjerserne indførte „Reinertrag“ som Grundlag for Ejendomsskatterne, og han da — til sin Forundring — faar at vide, at man her aldeles ikke kendte det i det øvrige Danmark saa hævdvundne og fastgroede Begreb „Hartkorn“, men at man derimod lignede Jordskatterne efter „Plov-takst“ eller „Plovtaf“. Og Forundringen stiger til næsten Andagt, efterhaanden som han opdager,

*) De ældre sønderjydske Matrikulsforhold er af Forf mere udførligt omtalt i „Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulsvesen“ 10.—11. Hefte 1922,

at denne Beskatningsenhed ikke er en nyere Tids Opfindelse, der som Hartkorn hviler paa et bestemt økonomisk-teknisk Grundlag, men at Begrebet har sin Rod helt tilbage i hine Dage, da Valdemarstidens Konger søgte at ligne Skatterne nogenlunde retfærdigt paa Undersaatterne.

Efter Overleveringen indførtes Plovskatten — i Anledning af et paatænkt Korstog til Lifland 1249 — af den Kong Erik, der herfor erhvervede sig Tilnavnet „Plovpenning“. Enheden „en Plov“ var da det skattetekniske Udtryk for det normale Bondebrug paa det Tidspunkt, da Plovene blev fikserede. Et saadant var i Hovedsagen bestemt ved det Areal, der kunde drives med een Plov og af een Families Medlemmer. Ved Plov som Skatteenhed tænkes derfor ikke paa Redskabet, men paa et vist Enhedsbegreb i Jord, omtrent enstydigt med Ordet „Boel“ i dette Ords oprindelige Betydning. Nogen absolut Bestemmelse af Begrebet i arealmæssig eller økonomisk Henseende forefandtes naturligvis ikke i hine Tider, saa lidt som forøvrigt heller ikke senere, men under Hensyn til Middelalderens primitive Driftsmaader kan det vel antages, at det i Folkets Bevidsthed efterhaanden fæstnede Begreb „Plov“ i økonomisk Henseende var nogenlunde ens hele Landet over. Det er derfor forstaaeligt, at det var fristende for Landsherrerne dengang at udskrive Skat efter Plovtallet, d. v. s. at bruge

dette som Matrikul. Man har da ogsaa historiske Efterretninger om Plovskat allerede fra Valdemar Sejrs Tid, og det *kan* saaledes godt være rigtigt, naar Folkevisen lader den folkekære Dronning Dagmar ved sit Bryllup i 1205 bede Kongen om Morgengave med de kendte Ord:

„Den anden Bøn, jeg Eder beder,
den beder jeg Eder saa gerne,
I give alle *Plovpennig* til
og alle Fanger i Jerne.“

Men der var dengang ikke Tale om nogen almindelig gennemført Landsskat, og Erik Plovpenning bærer for saa vidt sit Tilnavn med Rette, som det var ham, der skaffede Udskrivning af Skat med Plove som Enhed almindelig anerkendt, hvorved han etablerede den første almindelige Matrikul i Danmark.

Det mærkelige er nu, at medens dette Beskatningsgrundlag, der — antagelig mest paa Grund af Plovskatternes Størrelse — ingenlunde var elsket af Bønderne, forholdsvis hurtigt gik af Brug og i det gamle Land øjensynlig blev fuldstændig glemt, saa ser man, syd for Aaen, de gamle Plovprincipper atter dukke frem, da man henimod tre Aarhundrede senere for Alvor fik Brug for et Ligningsgrundlag for Grundskatter. Og dermed indtræder det store Skisma i dansk Matrikuls-væsen med Kongeaaen som skilende Grænse.

I *Kongeriget* tyede man henimod Enevældens Indførelse til Bøndernes Landgildeydelse som

Skattegrundlag, idet man omsatte disse mange forskelligartede Afgifter til Rug eller Byg („hardt Korn“ = Hartkorn), alt efter visse Omsætningstabeller eller „Takste-bøger“. Paa Grundlag af dette Landgildemateriale lod Enevoldskongen 1664 udarbejde den første samlede Hartkornsmatrikul for hele Kongeriget, den saakaldte *Landgildematrikul*. Den omfattede henimod $\frac{1}{2}$ Million Tønder Hartkorn og havde vel omtrent alle Landets Jorder samlede under eet. Men da Landgildeafgifterne i Landets forskellige Egne var meget ulige, hvilede den ikke paa noget ensartet Grundlag og maatte nødvendig være behæftet med mange Uligheder.

Misfornøjelsen med disse førte til, at man allerede 1681 paa-begyndte Udarbejdelsen af en ny Matrikul paa Grundlag af en delvis Opmaaling samt en ret specificeret Klassificering af Jorderne, hvorefter disse ansattes til Hartkorn. Matrikulen, der blev udarbejdet under Ledelse af Astronomen *Ole Rømer* og Mathematikeren Professor *Dinesen*, var færdig 1688 og indeholdt ca. 380000 Tdr. Hartkorn, foruden det saakaldte „Tiende Hartkorn“, der blev paalignet Ejerne af de gamle Konge- og Kirketiender. Denne Matrikul, der almindelig kaldes den *gamle Matrikul*, var et efter Omstændighederne nogenlunde rationelt Arbejde, der da ogsaa vedblev at danne Skattegrundlag for det gamle Land i omtrent 150 Aar, og længe vel

til jævn Tilfredshed. Først da Jordfællesskabets Ophævelse henimod Slutningen af det attende Aarhundrede havde revolutioneret alle Forhold, maatte dette gamle Værk naturlig blive ganske utilstrækkeligt.

I *Sønderjylland* mærkede man imidlertid intet som helst til disse for Regeringen og Staten saa nyttige Matrikulsforanstaltninger, eller til de deri nedlagte Beskatningsprincipper. Saa stærkt kunde Kongeaalen skille. Derimod har man Efterretninger om, at der i Midten af det sekstende Aarhundrede blev udskrevet Skat efter Plovsystemet i Hertugdømmerne. Og i det syttende Aarhundredes første Aartier, da Landet var hjemsogt af talrige Krige, blev der flittigt udskrevet Krigsskatter, under Navn af „Kontribution“, og disse lød alle paa et bestemt Beløb pr. Plov. Denne „Kontribution“ blev efteraanden en fast ordinær Skat, der efter 1720 blev fikseret til bestemte Beløb, dog forskellig for de forskellige Distrikter, men stadigvæk paalignet efter Plovtallet. Hvorledes og hvornaar dette Plovtal er fastsat for de enkelte Distrikter, skjuler sig fremdeles i Mørke, men antagelig er Plovtallene Overleveringer fra den ovenfor omtalte tidligere Middelalder, da Plovtalsmatrikulen var gældende for hele Riget. Desværre har man fra hin Tid ikke nogen fuldstændig Fortegnelse over Landets Plove, selv om saadanne mulig har foreligget. Kun i det gamle danske Hånd-

skrift, der nu opbevares i det kgl. Bibliotek i Stockholm og som almindelig, men noget med Urette, benævnes „Kong Valdemars Jordebog“, findes i den saakaldte „Plovtalsliste“ en Rest af Middelalderens Plov-Matrikul. Her er anført Plovtallet i de 33 Herreder, der da fandtes paa den sjællandske Øgruppe, ordnede i 4 omtrent lige store Grupper med godt et Par Tusind Plove i hver. Endvidere er anført Øen Møen med 239 Plove. Fra denne Plovtalsliste, der af Historikerne henføres til Erik Plovpenning's Tid, og indtil Plovskatten henimod Aar 1600 bliver almindelig anvendt som Skattegrundlag i Slesvig, er det for almindelige Mennesker ikke muligt at trække de Forbindelsestraade, der uden Tvivl eksisterer. Nordslesvigeren, Professor N Falck*) fra Kiel, der har interesseret sig meget for den gamle Matrikuls Historie, oplyser i et af sine Skrifter, at han i Arkivet paa Gottorp har fundet et gammelt „Landregister“ fra 1543, og det er muligvis den ældste sønderjydske, men rigtig nok kun meget primitive Matrikul.

Hvorledes nu end Forbindelsen med Middelalderen har været, saa hævder Plovmatrikulen, i al sin Ufuldkommenhed, sin Plads i det praktiske Liv. Ikke alene udskreves alle Krigsskatter efter dette System, men den benyttes ganske almindeligt. Da f. Eks. Kong Christian IV skulde belønne

den kgl. Mathematicus Johannes Meier fra Husum — der var en af de første hertillands, der dyrkede Landmaalingskunsten, og hvis berømmelige, men ikke lykkelige Samarbejde med Hjenbyens Borgmester, Caspar Danckwert, vi jo skylder Tilblivelsen af den bekendte „Landesbeschreibung“ — for hans Arbejde og Udlæg paa Opmaalingsrejser, saa „tilstaar“ han ham 12 Skl. lybsk af hver Plov i begge Hertugdømmer. Desværre for den arme Meier skulde han selv sørge for Beløbets Indkassering, og det har neppe været synderlig let, bl. a. paa Grund af Matrikulens Ufuldkommenhed. Man havde jo imidlertid intet andet Skattegrundlag, og selv om der ofte førtes Klager over Matrikulens Uretfærdighed, synes der dog ikke at have været Tale om at gaa over til noget andet og mere rationelt System. Omkring 1630 rejstes der af de gamle slesvig-holstenske Landdage et stærkt Krav om Matrikulens Revision, og efter mange og lange Forhandlinger samt Nedsættelsen af et Par Kommissioner kunde „Landsherrene“, Kong Frederik den III og Hertug Frederik endelig den 26. Maj 1642 udstede den „*Renovirte Landes-Matricul über beyder Fürstenthümer Schleswig und Holstein*“, hvilket Værk skulde være den „bestandige Rettesnor“ for Skatteoppebørselen.

Dermed er der kommen et fastere Grundlag ind i Hertug-

*) Født i Emmerlev 1774, Prof. i Kiel 1814–1850.

dømmernes Matrikulsvæsen, endda nogle Aar før man i Kongeriget fik nogen samlet Matrikul. Men Resultatet hernede var rigtignok langt mere kummerligt og primitivt end det, man faa Aar efter gennemførte i Kongeriget. For det første indeholdt den sønderjydske Matrikul aldeles ikke nogen Fortegnelse over de enkelte Ejendomme — og den er for saa vidt kun i uegentlig Forstand en Matrikul. Den var affattet efter ganske samme Princip som den gamle Plovtalsliste i Kong Valdemars Jordebog og angav kun et summarisk Tal for hver af Hertugdømmernes administrative Hoveddele saasom for de enkelte adelige Godser, for Klostre, for Amter eller Landskaber og for Købstæder. Hele den egentlige Detailfordeling lod selve Matrikulen derimod ganske ude af Betragtning og overlod dette til underordnede Myndigheder eller til Indbyggerne selv. Og for det andet hvilede de summariske Plovtal, som Matrikulen knæsatte, faktisk ikke paa noget ensartet eller rationelt og Befolkningen bekendt Grundlag, men vedblivende alene paa den historiske Overlevering. De nedsatte Matrikulskommissioner havde ikke søgt at tilvejebringe noget egentligt Grundlag for Ansættelsen, men havde alene behandlet Befolkningens talrige Petitioner om Nedsættelser. Næsten alle Købstæder, der var ansatte til saakaldte „Stenplove“, androg saaledes paa Grund af Næringslivets

Tilbagegang om betydelige Nedsættelser og fik dem som Regel ogsaa. Flensborg f. Eks nedsattes fra 600 til 300 Plove, Haderslev fra 200 til 100, og Aabenraa gik „wegen ihres bekannten Unvermøgen“ fra 100 til 75 Plove. I det hele indeholdt Matrikulen af 1652 for Slesvig 10390¹/₂ Pl., mod 11787¹/₂ i den gamle Matrikul.

Den egentlige Detailfordeling af det fastsatte Plovtal var sikkert Matrikulens svageste Side. Den skete tilsyneladende uden Antydning af lovmæssig fastsatte Regler, alene efter hver Egns historiske Tradition og Sædvane. For de adelige Godser var Herremanden ansvarlig for den paa det samlede Plovtal hvilende Skat, og han foretog saa selv Fordelingen mellem Godsets Bøndergaard. Paa samme Maade betalte adskillige Købstæder Skatten af Kommunens Kasse og opkrævede saa igen Beløbet „efter Behov“. I Haderslev Amt klassificerede man Ejendommene i „Ottinger“ efter det gamle Boelsystem og regnede fra 8—14 Ottinger paa en Plov. Der udvikledes efterhaanden en fuldstændig „Boelmatrikul“ for dette Amt. I Tønder Amt synes Plovtallet tidligt at have været temmelig specificeret, og i Aabenraa Amt havde man et særligt Fordelingstal „Talersatz“. I Marskegnene regnedes efter Areal med et noget varierende Antal Demat pr. Plov. Paa Femern fordeltes efter Øens særlige Landmaal „Drøm-

saat“; paa Før og Sild „takserede Indbyggerne sig selv efter Formue og Evne“, og paa Rømø fordelte man de $4^{13}/_{100}$ Plove, hvortil Øens slesvigske Nordland var ansat, efter en „alten Berechnungsart“ o. s. fr. Det har ikke været let for Administrationen at hitte Rede i saa mange forskellige Systemer, og man bliver i en vis Forstand imponeret, naar man ser, hvorledes disse undertiden endog kunde støde sammen paa et ganske lille Omraade. Dette fandt navnlig Sted i de saakaldte „blandede“ Distrikter, der bar deres Navn med overmaade gyldig Grund. F. Eks. hørte i den lille By Bønderby ved Møgeltønder 1 Boelsted til $1/6$ Plov under Tønder Amt, 4 Boelsteder hørte til Haderslev Amt, 2 Boel- og 2 Kaadnersteder hørte til den saakaldte Søndergaard-Kogsbøl Kommune, der som tidligere adeligt Gods havde særligt Plovtal. Resten af Byen laa under Schackenborg og hørte dermed under de kongerigske Enklaver, der blev ansat til Hartkorn efter de kongerigske Matrikuler.

En særlig Interesse til Belysning af de sønderjydske Matrikulforsholds mærkelige Forbindelse med de tilsvarende Indretninger i Middelalderen har Fordelingssystemet i Sundeved og visse Egne omkring Flensborg. Her var Gaardene fra gammel Tid ansat til „et Mark-Guld Tal“,

hvilket fører os tilbage til de første Spor af Matrikulsansættelse, som vor Historie i det hele har at opvise, den saakaldte *Guld-vurdering*. Dennes Alder og hele Natur er vel fremdeles uklar, men allerede i et af Aktstykkerne til Kong Valdemars Jordebog, dateret med 1231, omtales den med Tillægsordet „gammel“, saa dens Oprindelse maa antages at ligge langt tilbage. Den blev benyttet til Paaligning af Middelalderens første og vigtigste ordinære Skat, Ledingsydelsen, og som Grundlag herfor er Vurderingen lovfæstet i Valdemar Sejrs jydske Lov fra 1241. I det gamle Land synes saa godt som ethvert Spor af denne Vurdering at være forsvunden allerede i den mørke Periode efter Valdemarstiden, men for Sønderjyllands Vedkommende anfører en gammel Historieskriver fra 1656, at man endnu i Egnene omkring Flensborg Fjord bruger de gamle Skyldsætningsbetegnelser „Mark Guld“ og „Mark Sølv“. Og i de derefter gennem Tiderne fremkomne Topografier kan man følge, hvorledes Beboerne i disse Egne med rørende Trofasthed fastholdt denne urgamle Inddeling lige til den nyeste Tid. Begrebet „Mark Guld“ forklares af en af Topograferne derhen, at det betyder saa meget, som man „vor Alters für diese Summe hat kaufen können“.

(Fortsættes.)

Gamle Gaarde i Haderslev Østeramt.

Af J. H. Byriæl.

1. Refsø.

I Sommersted Sogns nordøstlige Del ligger Hovedparcellen af det gamle Herresæde *Refsø*, som i gammel Tid ogsaa kaldtes *Refsche*, *Refsøj*. Arealet var 1864 beregnet til 542 Td. Land og den tidligere til Gaarden hørende Skov 250 Td.

I Egnen mellem Haderslev og Kolding var for omtrent 3–400 Aar siden adskillige af Herresæderne i den sønderjydske Stormandsæt *Emmiksens Eje*. Denne velkendte, for 300 Aar tilbage uddøde Æt kan føres tilbage til Tiden lidt før 1400, idet dens første Mand *Esbern Tagesen* optræder i Vilstrup Sogn 1387 og døde omtrent 1412. Efter Sønnen *Emmike* har Slægten antaget Navn, og dennes Søn *Hartvig Emmiksen* er den første mig bekendte Ejer af Refsø og levede midt i det 15. Aarhundrede. Hans første Hustru hed Karen Sehested, den anden Barbara Rigstrup til Brændøre. Sønnerne *Otto* og *Emmike* skrives begge til Refsø og maa vel have ejet Gaarden i Fællesskab, i det mindste til at begynde med, men sidstnævnte skal have været en Ødeland, saa hans Part i Tidens Løb er gaaet over i Broderens Eje.

Otto Emmiksen til Refsø nævnes 1477 og solgte 1488 Gods til Løgum Kloster; han levede endnu 1523, men var da

syg: Hustruen hed Anna Andersdatter Bjørn. Tre af Sønnerne, *Anders*, *Otto* og *Movrids Emmiksen* ejede en Tid Gaarden i Fællesskab; men Anders afstod 1537 sin Part til *Movrids*, som vist ogsaa senere hen udkøbte *Otto* og blev Eneejer. Han nævnes første Gang 1523, levede endnu 1555, men var død 1561. Hustruen, *Hilleborg Quitzow*, levede endnu 1565.

Saa blev hans Sønner *Otto* og *Anders* Ejere; men Anders afstod sin Part til Broderen. *Otto Emmiksen* var 1554 Hofjunker og skulde da ledsage Dronningen og Hertug Frederik til Wismar. 1565–71 havde han Sæbygaard paa Sjælland i Pant af Kongen og fik 1572 Gudum Kloster paa sin egen og sin Frues Livstid; han døde 1372, men havde allerede 1572 solgt Refsø til Kong Frederik II. Hans Frue hed *Margrethe Rantzau*.

Otto Emmiksens Søn Mourids var Slægtens sidste Mand og nedsank i Gæld.

Kong Frederik solgte 1573 Refsø til Hertug Hans den Ældre; efter hans Død 1580 var det en Forpagtergaard indtil Udstykningen 1777

Refsø er endnu en betydelig Gaard, der i 2 Slægtled har tilhørt Familien *Lorentzen*. De saakaldte Refsø-Parceller er udstykkede fra Gaarden.

I *Kastvraa* har der ogsaa været en Adelsgaard, som *Margrethe Emmikesdatter* af Refsø skrives til 1583, da hun mageskiftede den til Kongen mod Gods paa Fyn. Hun fik dog *Kastvraa-Gaarden* i Forlening Aaret efter, men henlevede sine sidste Dage i Odense, hvor hun døde 1600.

2. *Taabdrup.*

Lidt nordlig for Refsø, men i Stepping Sogn ligger Hovedgaarden *Taabdrup*, der almindelig kaldes *Toggerup* i Folkemunde. 1864 angives den at være sat til 177 Skattetønder.

Om denne Gaards første Historie eller Oprindelse har jeg hidtil intet kunne finde. Hen i Midten af det 16. Aarhundrede nævnes *Kirsten Munk* som Ejer. Hans Forældre var Hans Munk og Maren Spend til Krogsgaard. *Kirsten Munk* er født omtrent 1520. Da han var 28 Aar, var han endnu Hofsinde og ledsagede Prinsesse Anna paa Bruderejsen til Saksen. 1549 fik han betydelige Forleninger i Norge og opholdt sig der til 1572; fra dette Aar fik han Aakær i Forlening og boede der til sin Død, som indtraf den 5. Juli 1579. I Syvaarskrigen maatte han udstaa mange Kampe med Svenskerne ved den norske Grænse. Gift 1. Gang med *Else Ulfstand*, 2. Gang med *Dorte Gyldenstjerne*.

Datteren Else arvede *Taabdrup* og levede endnu 1627. Hun blev gift 1602 med *Kristoffer Gersdorff* til *Søbygaard*, død ca. 1635;

han skødede 1605 *Taabdrup* til *Kristian IV* mod at faa *Lønborg Bispegaard* som Len paa Livstid for sig og sin Hustru. Nu blev *Taabdrup* en kongelig Domæne til Udstykningen 1777. Efter at have været i adskillige Ejeres Hænder købtes den for en Del Aar siden af den præjsiske Regering, som omdannede den til *Domænegaard* og bortforpagtede den. Ved Genforeningen blev den dansk Statsejendom og er nu bortforpagtet til Proprietær *Chr. Skov* af *Grundet Avlsgaard* ved *Vejle* for 30 Kr. pr. Td. Land. Arealet er 530 Td.

Lidt østligt for Refsø, i Stepping Sogn, ligger *Bjerndrupgaard*, der tidligere har været adeligt Gods, men som der kun vides saare lidet om fra ældre Tid. Men her stod den 10. September 1587 et fint Bryllup. Det var *Jomfru Kirsten Poulsdatter Abildgaard*, der blev gift med *Erik Kaas* af *Jølbygaard* paa Mors. Brudens Moder *Kirsten Ulfeld* til *Skodborghus* var Enke og havde overdraget sin Søn *Eggert Abildgaard* denne Gaard ovennævnte Aar, hvorefter hun, saa vidt kan skønnes, er flyttet til *Bjerndrupgaard* som Enkesæde, har fejret Datterens Bryllup og boet der til sin Død 1589. Noget bestemt derom kan dog ikke paavises undtagen Brylluppet. Ved at gennemgaa Stamtavlerne over de med hende beslægtede Ætter *Ulfeld*, *Abildgaard* og *Kaas* findes intet om, at nogen af dem senere har ejet *Bjerndrupgaard*.

I „Slesvigs Land og Folk“ (1861) beretter J N Schmidt, at i Engene mod Vest ligger en kratbevokset Høj, Herreshøj, paa hvilken der endnu findes Spor af Bjerndrupgaard. Samme Forfatter fortæller, at ved Højrup, i den store Farrisskov, stod tidligere en Kæmpe-Eg, der bar Navnet Farreskongen. I gamle Dage (1436) skreves Navnet Berndorp; i daglig Tale siger Folk almindelig Bjendrup.

3. *Stubbumgaard.*

I Aller Sogn, omtrent midt imellem Kristiansfelt og Lille Bælt og ved Vejen til Hejlsminde, ligger Landsbyen *Stubbum*. Her fandtes i gamle Dage en Herregaard, *Stubbumgaard*, der fra først af var en Bondegaard.

I Aaret 1417 boede paa denne Gaard to Brødre af Navn *Peder Knudsen* og *Nis Knudsen*, der nævnte Aar fik „Frihed og Frelse“ for deres fædrene Gaard i Stubbum af Erik af Pommern.

1461 optræder atter en *Peder Knudsen* paa denne Gaard, og da han næppe er den samme som ovennævnte, turde han maa ske være en Sønneson af ham. Han fik den 8. November 1461 „Frihed og Frelse“ for sig og sin Efterslægt med Skjold og Hjælm, blev altsaa adlet. Hans Vaabenmærke var 5 røde Teglsten i hvidt Felt og 2 røde Teglsten paa Hjælmen.

Endnu i det 17. Aarhundrede søgte Slægtens Medlemmer at hævde deres adelige Rettigheder,

men levede vistnok som Selvejerbønder.

Peder Knudsens Søn *Jens Pedersen* vides der intet om, uden at han har ejet *Stubbumgaard*. Hans Søn *Peder Jensen* nævnes 1507, da han fik et Frihedsbrev af Hertug Frederik af Gottorp paa en Kirkegaard i Over Stubberup. Dennes Søn *Jens Pedersen* nævnes 1507 sammen med Faderen.

Sønnen *Peder Jensen* kaldtes Væbner 1533 og fik da Stadfæstelse paa det 1461 givne Adelsbrev; han omtales som død 1547.

Hans Søn *Iver Pedersen* af *Stubbum* omtales 1547 i et Vidne af Tyrstrup Herredsting vedrørende det efter Faderen arvede Gods.

Derefter fulgte Sønnen *Klavs Iversen* i *Stubbum*; han fik 1639 Stadfæstelse paa Frihedsbrevene af 1461 og 1533.

Sønnen *Iver Klavsens* omtales som død 1665.

Af dennes 3 Børn gik det Sønnen *Jørgen*, kaldet *Jørgen Boysen*, ilde, idet han blev dømt til at have sin Part forbrudt til Kronen paa Grund af et „Døds-slag“.

Døtrene *Anne* og *Katrine* ejede *Stubbum* og søgte at hævde de Gaarden tilstaaede Friheder og fik ogsaa Stadfæstelse paa dem 1663; men de var begge gifte med borgerlige Mænd, henholdsvis Rasmus Jørgensen og Iver Madsen, og hvorvidt nogen af deres Efterkommere senere

har ejet Stubbumgaard, ved jeg ikke. Noget hen i det 18. Aarhundrede blev Gaarden delt i to.

1231 nævnes i Kong Valdemars Jordebog et Kongsgods „Kaparstath“, det nuværende Kobbersted.

Aller skreves i gammel Tid *Alver*; Sognet og Kirken nævnes allerede 1273.

4. Keldet.

I Fjelstrup Sogn ligger Gaarden *Keldet*, der tidligere var et Herresæde og allerede omtales 1388, da den sønderjydske Stormand *Johannes Stangeberg*, som var Ejer af Bejerholm i Halk Sogn, gav den til Haderslev Kirke. Senere kom den atter i privat Eje og tilhørte maaske *Hans Brejde* i Begyndelsen af det 13. Aarh.; i det mindste var hans Datter Karen Brejde Ejer af den. Hun tjente 1533 og 1540 hos Dronning Dorthea og blev 1539

forlenet med Svenstrup; hun døde paa Keldet 1580.

Gaarden bragte hun ved Giftermaal med *Gunde Lange* til Bregninge til denne Slægt. Gunde Lange skrev sig til Keldet 1554 og døde 1564 paa Kalø. Han blev bisat i Fjelstrup Kirke, men er senere flyttet til Hornslet Kirke.

Sønnen *Hans Lange* til Bregninge og Keldet levede 1542 til 1609. Som ung studerede han i Udlandet og blev senere ansat i Kancelliet, deltog i Syvaarskrigen og ledsagede Prinsesse Elisabeth til Brunsvig. Hans Lange blev syg i Viborg 1609 og døde paa Hjemrejsen. Hustruen, Johanne Skram, var en Datter af Sølhelten Peder Skram.

Datteren *Anne Hansdatter Lange* fik Keldet som Hovedgaard og var gift med *Hans Rostrup*, der mageskiftede Gaarden til Kongen 1584. Udstykningen har sandsynligvis fundet Sted lidt før 1800.

Hvad Kirkebogen fortæller.

Af Sognepræst Moos, Kliplev

Ved Kirkebogens Hjælp kan vi følge Mennesker fra Fødsel til Død og Slægter gennem Tider.

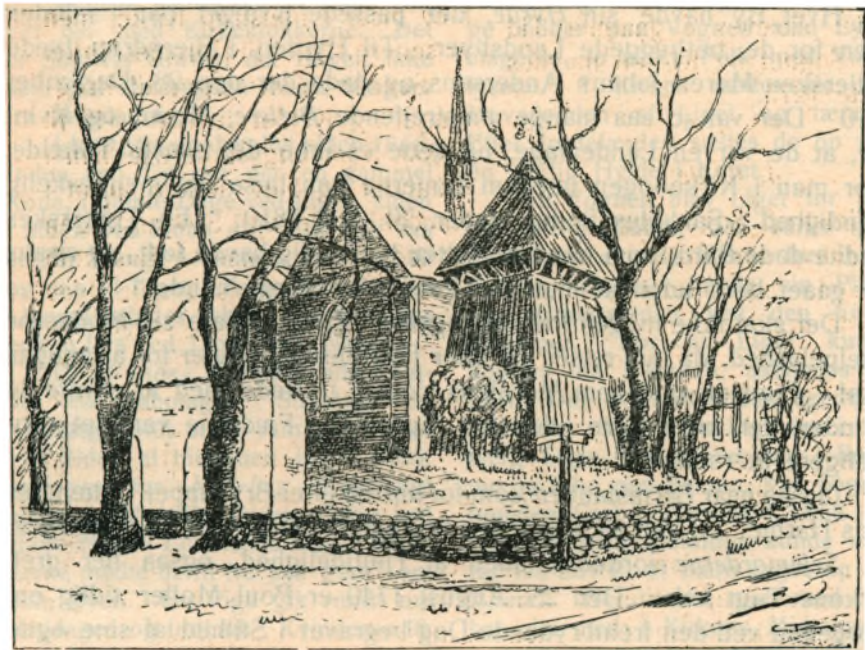
Kliplev Kirkebøger begynder Aar 1666, men har nogle Huller, der vanskeliggør Brugen for dem, der vil følge en Slægt. Traaden brister. Søger man Oplysning om en Mand, som er født 1705, er det kedeligt, at de døbte fra 1703 til 1706 slet ikke er indført i Bogen.

Kirkebøgernes *Sprog* er tysk fra 1666 til 1. December 1850, derefter dansk til 1899, saa tysk til Genforeningen. Kirkesproget i Kliplev har altid i Hovedsagen været dansk, saa der maa vel have været en Paavirkning ude fra, der har faaet Præsterne til at skrive tysk i Kirkebøgerne, fra Præsternes kirkelige Foresatte eller fra Sø-

gaardens Ejere, der var Kirkens Patroner. Det maa have været møjsomt for de gamle danske Præster at indføre de kirkelige Handlinger paa et fremmed Sprog. Det glipper da ogsaa somme Tider. Pastor C. Nissen begynder i 1681 det nye Aar saaledes:

„1681. Paa Ny Aars Dag Jes Jessens Sohn nomine Jes getauft.“

Det er hele tre Sprog i 1½ Linje: Modersmaalet, Latin, som Præsten har lært i sin Skolegang, og Tysk.

Bynavnene skreves Lüngtoft, Cliplef, Berndorf, senere Behrndorf; Bjergskov oversættes ved Bergholz!

Navnet *Grøntoft* er ikke mere i Brug, det nævnes 1692, 100 Aar før Udskiftningen, da Hans paa Grøntoft fik sin Søn Johan døbt. Det har senere været brugt om en Udflyttergaard; men hvor laa „æ Kiel“, Kilen, hvor Kaadner Thomas Jessen boede 1765? „Vandløs“, hvor Byens Hyrde boede 1810, maa have ligget ved Kliplev By. Byens Grænse har i gamle Dage ikke været Bækken; thi 1700 nævnes et Hus „over Broen“.

Af *Haandværkere* havde Kliplev Sogn en Skrædder, en Skomager, en Hjulmager, en Snedker en „Møbelmager“ (ca. 1800) og i lang Tid en Farver, en „Schönfärber“. 1764 døde en bosiddende Tobaksspinder Michel Nielsen og 1714 Jens Bogbinder; men mon disse to har drevet deres Erhverv i Kliplev? Det har i alle Tilfælde en „Cattundrücker“ Frans Helmsted, der døde i Efteraaret 1757, ikke; Præsten indfører ham som „ein armer Mann“, vel en vandrende Svend. Der har været to Pottemagerier ved Kliplev, et ved Kogang og et ved Jul Sø

ved Aabenraavejen. Pottemagerne har været svenske: Högström, Lundgreen, Aschenberg, og deres Gerning har ligget ved Aar 1800. Ved Gaarden Kogang findes en Affaldsdyng med kasserede, deriblandt glaserede Lervarer. Den var nok en Undersøgelse værn.

Kirkebogen nævner jævnlig *Soldater*; de maa have været indkvarteret paa Søgaard. 1713 døde en svensk Soldat i Povlskro ved Oksevejen.

Hver By havde sin *Hyrde*, der passede Kvæget paa Fælleden uden for de tætbyggede Landsbyer. Til Hyrden i Bjerndrup tyede Betlersken Maren Johann Andersens og døde der den 28. December 1810. Der var jo saa mange omstrefjende *Betlere*, Mænd og Kvinder, at de var en Landeplage, og dette er ikke det eneste Tilfælde, hvor man i Kirkebogen imellem Linjerne kan læse om menneskelig Elendighed. Saaledes findes under 26. Maj 1810: „En Tiggerskes fundne døde Barn, som hun om Natten hemmelig havde født, og straks var gaaet bort, uden at man har kunnet opspørge hende“

Der skal ikke megen Indbildningskraft til at udmale sig Moderens Hjælpeløshed, da hun rejser sig efter Fødselen og flygter for at undgaa Straf. Præsten stod som Moralens Vogter til Rede med at straffe de Kvinder, der fødte Børn uden for Ægteskab; Fædrene var det vanskeligere at ramme.

Ogsaa naar Barnedaaben kom for hurtigt efter Brylluppet, optændtes hans Harm. „I den 28. Uge efter Brylluppet“ staar der i Kirkebogen.

Selvmorderne jordedes uden al Højtidelighed, ogsaa her greb Kirkens Tugt ind. „Den 25. August 1740 er Poul Moller tidlig om Morgenen ved den frembrydende Dag begravet i Stilhed af sine egne Folk.“ Paa samme Maade „uden Sang og Klang“ jordedes en 28aarig Gaardmandssøn fra Klipleve, der d. 15. Sept. 1829, Dagen efter Klipleve Marked, af de Lundtoft Folk fandtes hængt i Skoven.

Det var ligeledes derude, man den 21. Februar 1781 fandt Liget af Maren Jakobs, der paa sin egen Bøn var dræbt af sin Mand. De skal have været omstrefjende Kræmmere, og dette Liv var bleven Konen for besværligt. Manden Jonas Petersen blev henrettet den 27. November samme Aar.

Befolkningens Præg har i Landsbyerne været det samme som nu; Navnene er de samme som nu; dog træffes enkelte, der er sjældne i vore Dage, som Abel, Merret, Syndet og Gye; men paa Herregaardene Søgaard, Holm og Aartoft har Livet haft en anden Form; der har været Mennesker, der levede anderledes end i Landsbyerne, selv om de langt fra udelukkende var Tyskere. I Landsbyerne derimod fandtes den Gang ingen Indblanding af fremmede Folkeslag som undertiden i vore Dage.

Det er Menneskelivets ydre Hovedbegivenheder, der indskrives i Kirkebogen; men alligevel kan vi i den finde Smaaglimt fra det Folkeliv, der laa bagved, Livet i et dansk Sogn igennem Aarhundreder.

SAMLEREN.

Begravelseskikke.

I. Fra Udhjerg Sogn.

Naar et Menneske er død, *ringes* der med Kirkeklokkerne. Det er Sognets Graver, der ringer, ikke som paa Østeregnet budte Ringere fra Nabolaget.

Ligvagten er afskaffet siden 1868. Inden den Tid sad der en gammel Kone, i gamle Dage ved Liget, siden i Stuen ved Siden af. Hun gik saa et Par Gange i Nattens Løb ind til og saa til Liget. Andre Former for Ligvagt mindes ikke. Der brændes endnu Lys ved Liget hele Natten.

Til *Straalæg* samledes alle Kvinder fra Nabolaget. *Straalæg* og *Kistelæg* holdt sig i samme Former ved Siden af hinanden indtil 1865, saa var der *Kistelæg* (Keestlæg) alene indtil 1894 (sidste Gang ved Hans Nissen Lorenzens Lig). Kvinderne mødte dertil fra saa godt som hele Byen. En Pige gik rundt om Middagen og indbød. Kvinderne fik først Kaffe; saa gik de ind og saa paa Liget. Det var lagt paa *Straa* eller i Kiste i Forvejen, sædvanligt af Snedkeren og et Par ældre Koner. Saa gav det Te og Brød, hvorefter man gik hjem. Ved *Kistelæg* brændtes det *Straa*, Liget havde ligget paa, paa Kaminen eller i Ovnen. Der mindes ikke Overtro knyttet hertil. I alle gamle Gaarde i Sognet findes endnu i Gaardens østre Ende en „Ligdør“, der kun aabnes til Jordefærd.

Der gaar en *Bydemand* fra Hus til Hus i hele Sognet og indbyder alle til at deltage i Begravelsen. Den nærmeste Paarørende kører Liget til Kirkegaarden paa en sædvanlig Kassevogn. Ved Kuskens Side sidder den nærmeste kvindelige Paarørende, Enke, ældste Datter o, s, v. Saa følger Ligskaren. De

større Grundejere har ved Testamente skænket to *Voksllys* til Kirken, sidste Gang 1916. Disse køres paa en særlig Vogn foran Liget. To Drenge sidder paa Vognen med Lysestagerne, to ældre Folk med *Vokslysene*. I Kirken sættes de ved Hovedenden af Liget og tændes. Efter Jordefærden sættes de op paa en særlig Hylde i Koret.

Fra Vognen blev Liget før paa en særlig Baare, der bares paa Skuldrene af otte Mand, ført ind i Kirken. *Baaren* havde sin Plads paa Kirkegaarden ved den nærre Kirkemur. For at Liget kunde komme ind i Kirken, aabnedes en særlig Dør oven over den egentlige Kirkedør. Det første Lig, der i Udhjerg Sogn blev baaret hen i Remme og ikke paa Baaren, var Sognefogeden Carl Lorenzens i 1858.

For særlig Betaling kunde man før faa Lov til at bære Liget op for Alteret. Her vendte man med det, bar det ned i Kirkens Midtergang og stillede det der. Medlemmer af Begravelsesgildet (*Ligklædehøtte*) kom altid ind i Kirken, ligeledes Koner, der var døde i Barselseng og derfor ikke havde kunnet holde deres Kirkegang, andre Lig kun efter særligt Ønske og for særlig Betaling. Var Kisterne store, kunde det blive meget vanskeligt at svinge om i og op ad Midtergangen. For at lette det staar nederste Stade paa Mandssiden løst og fjernedes ved Begravelser.

Det første Lig, der ikke blev vendt for Alteret, var førnævnte Søn af Carsten Lorenzen, Hans Nissen, død 1894. Det var tillige det sidste Lig fra Sognet, der er ført ind i Kirken. Efter den Tid bæres Liget fra Vognen lige hen til Graven; men efter Ønske og for Betaling kan Ligfølget efter Begravelsen

samles til en Sørgegudstjeneste i Kirken.

Siden midt i Firserne i forrige Aarhundrede foregaar Begravelserne om Eftermiddagen. Følget samles i Sørgehuset og faar Kaffe og Kager. Efter Jordfæstelsen kører den største Del af Følget hjem; kun de nærmeste Slægtninge og Naboer samles i Sørgehuset. Her faar man Kaffe og Kager og derefter i Regelen en eller flere Punche; saa Aftensmad — opstuede Kartofler og kogt Flæsk — og mange Steder atter Punche.

Før foregik Begravelserne altid om Formiddagen. Følget fik Vinsuppe og Flæsk i Sørgehuset, i de senere Aar somme Steder „Kød-klumpesuppe“.

Ved Nis Hansens Begravelse i Sæd den 29. Maj 1830 brugtes 110 Pund Kød, 30 Pund skært Kød, 53 Pund Kalvebagfjerding, 40 Pund Kalveforfjerding, 3 Flæskebørster, 20 Hvedekager, for 1½ Rigsd. Gewürz-Tvebakker, 10 Kander Rom, 5 Kander Vin, 6 Pund Svedsker, 1 Lispund Kaffebonner, 20 Pund hvidt Sukker og 7 Pund brunt Sukker.

Ved Lorenz Feddersens Begravelse paa Bremsbøl den 8. April 1834 medgik 80 Pund Kød, 36 Pund skært Kød, 80 Pund Kalvekød, 3 Flæskebørster, 10 Tærter, for 12 Mark Gewürz-Tvebakker, for 12 Mark Sukker-Tvebakker, og for 16 Mark gemene Tvebakker, 44 Franskbrød, 10 Pund Svedsker, 7 Pund Risgryn, 2 Lod Muskatblomst, 2 Lod Nelliker, 10 Kander Rom (Meddelersken tilføjer: „Halvdelen kunde være nok!“), 3 Citroner, 2 Lod Kanel, 7 Pund Kaffebonner, 30 Pund Sukker.

De 10 Kander Rom har sikkert gjort deres Virkning. Det var ikke sjældent, at Folk fik for meget at drikke og lavede Staahøj ved Begravelserne. Det blev særlig slømt

ved Pastor Schmidts Begravelse i Julen 1840, og der fortælles endnu om det fra en Begravelse i 1889 i Ellehoved i Sønder Løgum Sogn.

Den *afdødes Enke* sad et helt Aar efter Dødsfaldet hver Søndag i Kirken med Hoved og Skuldre indhyllede i et meget tæt, langt Sørgeklæde, som fuldstændigt skjulte Ansigtet. Denne Skik er først bleven afskaffet i den sidste Tid.

I Udbjerg Sogn var der 3 *Begravelsesgilder*, „*Ligklædhotter*“, et for Bønderne, et for Kaadnerne og et for Arbejderne. Hvornaar det sidste er opløst, vides ikke; Kaadnernes Begravelseslag bestod til ca. 1860, men Bøndernes er til endnu og har 9 Medlemmer. Disse Sammenslutninger har deres Oprindelse i Pesttiden, og deres Formaal var i en Tid, da man ingen kunde faa til at bære Ligene hen, at sørge for dette. Den endnu bestaaende Sammenslutning, der kort kaldes „e Ligklæd“ eller „e Klæd“ fører endnu en Protokol, der er paabegyndt 1773. „e Klæd“ holder sin Sammenkomst en Gang aarlig skiftevis hos sine Medlemmer, anden Pinsedag 2 Timer efter Gudstjenesten.

Ved denne Lejlighed betales Straffebøderne, og Kassebeholdningen sættes paa Rente i Sparekassen. Bøder betales, naar et Medlem udbliver fra dette „Høtte“, naar han ikke følger en Gildebroder til Jorde eller naar han bærer med ved Liget af en Mand, der ikke var Medlem af Laget.

Mod særlig Betaling til Ligklædekassen (til sidst 6 Mark) kunde et Ikke-Medlem ogsaa blive baaret til Graven af „e Klæd“. Dette skete sidste Gang 1900. For at bære et Medlem til Graven faar Bærerne paa Begravelsesdagen sendt to Flasker Vin og to Kringler i Huset. Det er nøje fastsat, hvad der nydes ved de aarlige Sammenkomster, og

det blev før betalt af Kassen. I gamle Dage købtes dertil 1 Anker Øl, 1 Anker Mjød, 2 Dusin Kridtpiber og 1 Pund Tobak, senere 1 Pund Kaffe, 1 Pund Kandissukker, Raffinade og Brændevin. Nu faar man Kaffe, Toddy og Brød med Te, og Sammenkomsten forløber mere som et sædvanligt Gæstebud.

Spillemanden og Ulven. Om Marken Ultoft lige Vest for Roost By fortællés, at i den var der i gamle Dage en Ulvegrav med Vippefælde, og da en Spillemand fra Arrild en Aften silde kom fra Legestue i Roost, gik han galt og faldt ned i Graven til Ulven. Næste Morgen hørte Folk Spillemanden spille i Ulvegraven, og da de kom til, sad han og spillede for en Ulv og holdt den paa Afstand med sit Spil. Men da var der kun een Streng holden paa Violinen.

Manden, der ikke hilste. En Gang stod der nogle Mænd og talte sammen i en Smedje. Da kom der en ridende forbi, og han sagde ikke „God Morgen!“. Saa sagde Smeden: „Vi skal nok faa ham til at sige God Morgen!“. Derpaa tog han et Stykke Jern, som han gjorde gloende, og det lagde han paa det Sted, hvor Hesten havde gaaet. Lidt efter kom Rytteren tilbage og spurgte, om Smeden ikke nok vilde hjælpe ham, da Hesten var bleven halt. Smeden sagde: „Nej, hjælpe kan jeg ikke; men næste Gang skal du pænt sige God Morgen!“.

(Otto Jørgensen, Bredevad).

Tælleremser.

I H. F. Fejlbergs jyske Ordbog forklares Ordet *ennike* med „at fremsige legeremsen, der skal afgøre, hvem der skal tage leg, dernæst

at tale frem og tilbage om en ting“. Fra Ribeegnen fremføres Remsen:

„Æneke pæneke sokede mej,
abel dabel doneridæj,
is as olefas,
fanteni, fanteti,
stikom stakom sti,
du er ude som et lillebitte
spansk es.

Fra Malt h. kan endnu anføres følgende slutning:

is as fiolens Kas,
æneke ni æneke ti,
du est fri,

eller

akede fakede bunés knap
ivelen bivelen bof ud.

Tælleremsen er i mange varianter kendt i det mindste Jylland over, jfr. et frisisk rim i C P. Hansen: Uald. Söldering Tjalen, Møgel-tønder 1858.“

Fra Branderup nævner Fejlberg Udtalen *annike* for *ennike*; i Bovbjerg hedder det *ingre* og i Borbjerg Sogn, Hjerm Herred, *aable*; „maaske afledet af remsen:

aavelen daavelen dompelen di,
pelsen pelsen pempen si,
vennen vannen vonnen fri!“

J. Fausbøl har gengivet sdskillige af disse Remser i sine Smaa-bøger. Andet har der vistnok ikke været trykt om Tælleremser i Danmark, før „Sønderjydske Maanedsskrift“s sidste Hefte bragte nogle. Disse Remser er vist overmaade gamle, og der kan godt gemme sig kulturelt Stof af Værdi bag de tilsyneladende meningsløse Ord. „Sønderjydske Maanedsskrift“ har faaet Op-skrifter af Tælleremser i Snesevis og vil bringe nogle i dette og følgende Numre.

Samtidigt er der i „Die Heimat“, der udkommer i Kiel, i September-numret gengivet 15 tyske saadanne især fra Rensborgegnen. Af disse ligner nogle endda meget paa-fal-

dende de nordslesvigske; to begynder „Eler, meler“, og Remsen „Ebbéri, sebberí —“ meddeles ganske med samme Ordlyd som fra Tønder.

Ele mele mem
tej do æ Klem
aa go hjem i Seng,
din dum Dreng!
(Bylderup og Tønder.)

Ele mele ming mang
kling klang,
ose bose bakke dig,
eja veja, væk!
(Vestre, Ladelund Sogn.)

Aage baage, Benneke vaage,
elve belve buf,
dikke dakke duf,
bom bam Ruderdam -- fri!
(Østerby ved Daler.)

Ikke dikke dumen sikke,
ivej, vivej — væk!
(Før.)

Ennege pennege Sukker til mig,
aabel daabel dommel dig
alvorstro, sølvesno,
ige age Bondemandsknøge,
illerum pillerum — puf!
(Østerby ved Daler.)

De dansk-tyske Mindretalsdrøftelser.

Udenrigsministeriet meddeler:

De informatoriske Drøftelser vedrørende Skoleforholdene paa begge Sider af Grænsen, som begyndte den 14. Oktober, er bleven afsluttet den 22. Oktober. De blev ført i en gensidig Forstaaelsens Aand og har ydet væsentlige Bidrag til gensidig Oplysning om Forholdene. Særlig har de ogsaa ført til, at de paa begge Sider beskæftigede Embedsmænd har faaet Lejlighed til indbyrdes personlige Drøftelser. Delegationerne gav hver sit Referat af de rets- og forvaltningsmæssige Bestemmelser, der paa hver Side af Grænsen gælder for Folkeskolen og den højere Skole.

Først blev fra dansk Side under særlig Fremhævelse af de for Mindretalsskolevæsenet gældende Bestemmelser givet Referater af de i Danmark gældende Bestemmelser, dels for Folkeskolen og dels for den højere Skoles Vedkommende. De tilsvarende Referater blev derefter givet fra tysk Side. Dernæst blev fra begge Sider disse Referater indgaaende drøftet.

Drøftelserne behandlede en lang

Række betydningsfulde Spørgsmaal, der er af Vigtighed for Skolevæsenet nord og syd for Grænsen, særlig Definitionen af Mindretallet, Forudsætningerne for Oprettelse af offentlige og private Mindretalsskoler, Optagelse i saadanne Skoler, Forældrenes Deltagelse i disse Skolers indre Liv og Forvaltning, Udformningen af de højere Skoler og Mellemskolen og de deri opnaaede Rettigheder, Uddannelse og Anvendeise af Lærere.

Forhandlingerne har været ført i en venskabelig Aand og var præget af Ønsket om at naa til tilfredsstillende Forhold i dette for de to Nabofolk saa vigtige Omraade. Det ved Konferencens Begyndelse udtrykte Haab, at den maatte bidrage til at udøve en beroligende Indflydelse paa Skoleforholdene i Grænseegnene er bleven bestyrket ved den stedfundne Meningsudveksling og bekræftet ved den af Forstaaelse prægede Drøftelse. Denne tænker man sig eventuelt fortsat i Berlin. Delegationerne vil aflægge Beretning til deres Regeringer i Overensstemmelse hermed.

Er De Medlem af Historisk Samfund
for Sønderjylland?

Tønder Amts Centraltrykkeri

Østergade 40

Indeh. P. Andresen

Telefon 141

Bog- og Akcidenstrykkeri
Formularlager - Bogbinderi

HANS BECK'S
Bog-, Kunst- og
Papirhandel

—
Bøger indbindes
smukt og billigt
i eget Bogbinderi.

Forlang Tilbud fra
Piano-
bygger J. B. Jepsen, Tønder

Pianoer, Hus-Orgler, Noder, Gramofoner

Indmeldelser i Historisk Samfund for Sønderjylland
modtages af Udgiveverne.